

*6-7 października 2007 roku Szkolne Koło Turystyczno Krajoznawcze
działające przy I LO w Jasle zorganizowało jesienny rajd po Beskidzie Niskim
– szlakiem architektury sakralnej Łemków
oraz pamiątek po wojnach światowych ...*

Przemierzyliśmy różnymi środkami lokomocji następującą trasę:

*Jasło – Desznica – Polany – Krempna – Hałbów – Skalnik – Desznica – Kotań –
Świątkowa Mała – Świątkowa Wielka – Jasło*

Polany to miejscowość założona w XVI wieku. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1591 roku. W 1800 roku miejscowość odwiedził Stanisław Staszic (podczas swojej podróży na Węgry). Zwiedziliśmy murowaną cerkiew greckokatolicką pw. św. Jana Złotoustego (fot.1,2). Została ona wzniesiona na początku XX wieku, na planie krzyża greckiego. Podczas I wojny światowej obiekt nieco ucierpiał, jednak następna wojna w pełni przyczyniła się do zniszczenia świątyni... Przy cerkwi nie zabrakło oczywiście pogadanek o podłożu przyrodniczym... (fot. 3)

Podczas pieszej wędrówki do Krempnej po drodze oglądaliśmy liczne przydrożne krzyże i kapliczki łemkowskie, które na stałe wtopiły się w krajobraz łemkowszczyzny wraz z tradycyjnymi **chyżami** (chałupami) łemkowskimi (fot. 4)...

Krempna powstała w XV wieku - w okresie rozwoju osadnictwa wołoskiego. Miejscowość zlokalizowana jest przy szlaku do Bardiowa - co spowodowało jej rozwój. Ciekawym obiektem jest drewniana, trójdzielna cerkiew pw. św. Kosmy i Damiana, pochodząca prawdopodobnie z XVIII wieku (budulec pozyskano z poprzedniej, starszej świątyni łemkowskiej). Ikonostas pochodzi z XIX stulecia. Obecnie odbywa się jej gruntowny remont, więc mieliśmy okazję zobaczyć w jaki sposób rekonstruowane są kopuły. Gmina Krempna sukcesywnie się rozwija. Niewątpliwie jedną z atrakcji turystycznych jest muzeum przyrodnicze Magurskiego Parku Narodowego, które również odwiedziliśmy (fot. 5). Magurski Park Narodowy powstał w 1995 roku i zajmuje ok. 20 tys. ha, w obrębie następujących gmin: Krempna, Dębowiec, Lipinki, Osiek Jasielski oraz Nowy Żmigród. W muzeum można obejrzeć film przyrodniczo-geograficzny oraz interaktywną wystawę prezentującą zwierzęta i rośliny MPN (fot. 6, 7, 8, 9). Ekspozycja wywarła na nas duże wrażenie. Podczas I wojny światowej w okolicy toczyły się krwawe walki. Pamiątką po tych wydarzeniach na terenie gminy Krempna jest kilka cmentarzy z prochami

żołnierzy z armii austro-węgierskiej, niemieckiej oraz rosyjskiej. W Krempnej na tzw. „Łokciu” zlokalizowany jest jeden z takich obiektów, który również odwiedziliśmy (fot. 10, 11). W ewidencji austriackiej ma on numer 6. Został on zbudowany w ramach akcji budowy cmentarzy wojennych przez Oddział Grobownictwa Wojennego w Krakowie. Projekty wykonał wybitny słowacki artysta – Dušan Jurkovič. Został on założony na planie dwóch zachodzących na siebie elips. Główne akcenty architektoniczne obiektu to potężny pomnik w postaci kolumnady nakrytej wieńcem, dwa masywne krzyże betonowe oraz drewniane krzyże nagrobne...

...Po odwiedzeniu cmentarza wojennego kierowaliśmy się żółtym szlakiem na **Przełęcz Hałbowską** (fot. 12), gdzie znajduje się kolejna pamiątka historyczna – tym razem związana z II wojną światową. Jest to mogiła 1250 pomordowanych Żydów przez nazistów z 1942 roku (Miejsce zostało upamiętnione poprzez odgrodzenie oraz ustawienie kilku macew z informacją o miejscu martyrologii w kilku językach. Można również dostrzec kilka macew wystawionych przez rodziny pomordowanych (fot. 13). Z Przełęczy Hałbowskiej udaliśmy się czerwonym szlakiem do Desznicy, aby stamtąd wyruszyć do **Skalnika** – sanktuarium Matki Bożej Królowej Gór (fot. 14). Po drodze sprzyjające warunki atmosferyczne i dobra przejrzystość powietrza umożliwiły nam podziwianie pięknych krajobrazów m.in. Szczyt Kamień 714 m n.p.m. i dolinę potoku Ryj (Fot.15). Po odwiedzeniu sanktuarium i krótkim przystanku udaliśmy się do naszej bazy noclegowej w **Desznicy**. Miejscowość ta lokowana była na prawie wołoskim już w 1560 roku i pierwotnie zamieszkiwana wyłącznie przez ludność łemkowską. Można obejrzeć tu zabytkową murowaną cerkiew p.w. św. Dymitra zbudowaną w 1790 r. oraz cmentarz nr 7 z I wojny światowej projektu Dušana Jurkoviča oraz cmentarz łemkowski...

Następnego dnia kierujemy się w stronę **Kotani**. Miejscowość datowana na XVI wiek, posiada wspólną drewnianą cerkiew pochodzącą prawdopodobnie z XIX stulecia. Obiekt nie posiada ikonostasu (znajduje się on w zbiorach muzeum w Łańcucie), ale warto zwrócić uwagę na zachowane **lapidarium** – zbiór zabytkowych nagrobków łemkowskich z okolicznych miejscowości (fot. 16, 17)

Następnie udajemy się zwiedzać kolejną drewnianą cerkiew. Tym razem w **Świątkowej Małej**. Wieś założona na przełomie XV i XVI wieku, posiada ciekawą drewnianą **cerkiew pw. św. Michała Archanioła**, powstałą w XVIII

stuleciu i przebudowaną w wieku następnym (włącznie z dobudowaniem wieży) z zachowanym ciekawym ikonostasem oraz cmentarzem łemkowskim (fot. 18, 19, 20) ...

Sąsiadująca wioska – **Świątkowa Wielka**, którą również odwiedziliśmy, powstała przed 1564 r.. Znajduje się tam drewniana **cerkiew pw. św. Michała Archanioła** nie posiadająca ikonostasu, lecz ciekawe ikony indywidualne oraz malowidła ścienne (fot. 21, 22). Po drugiej stronie drogi stary cmentarz łemkowski (fot. 23)...

Różnorodne pamiątki historyczne – cmentarze z czasów I wojny światowej, pamiątki po kulturze łemków i ich tragicznej historii (obóz w Thalerhofie, czy też akcja Wisła w 1947 r.) cerkwie (głównie drewniane), cmentarze, chyże, kapliczki oraz flora i fauna Magurskiego Parku Narodowego są bez wątpienia osobliwościami Beskidu Niskiego – cichego i zarazem pięknego miejsca w naszym kraju.

Tekst: Sebastian Styczyński i Kamil Ruszala